

Samen voor succes in armoedebestrijding: Ridderkerk

*Onderzoek en advies in het kader van de Nederlandse
Stedenestafette 2010*

Trudi Nederland
Jessica van den Toorn
Rob Lammerts

November 2010

Inhoud

1	De Stedenestafette in Ridderkerk	5
1.1	De Stedenestafette	5
1.2	De manifestatie van Ridderkerk	6
1.3	Leeswijzer	6
2	De mensen met een laag inkomen en inkomensondersteuning in Ridderkerk	7
2.1	Kerncijfers over de gemeente	7
2.2	De gemeentebevolking in tien inkomensgroepen verdeeld	8
2.3	Wie zijn de mensen met een laag inkomen in Ridderkerk?	9
2.4	De regelingen voor mensen met een laag inkomen in Ridderkerk	10
3	Armoedebeleid in Ridderkerk: gemeente en maatschappelijke organisaties	13
3.1	Inzet van de gemeente	13
3.2	Inzet van maatschappelijke organisaties	15
3.3	Mensen met een laag inkomen over het inkomensbeleid in Ridderkerk	16
3.4	Mooie projecten voor de mensen met een laag inkomen	18
4	Samenwerken aan armoedebeleid in Ridderkerk	21
4.1	Inkomensverbetering en maatschappelijke participatie van de mensen met een laag inkomen	21
4.2	Samenwerking binnen het gemeentelijke apparaat	21
4.3	Samenwerking tussen de gemeente en maatschappelijke organisaties	22
4.4	Samenwerking van maatschappelijke organisaties en groepen onderling	23
4.5	Lokale samenwerkingsverbanden	23
5	Versterking van de lokale sociale agenda in Ridderkerk	25
5.1	Respons op de vragen van de gemeente Ridderkerk aan het veld	25
5.2	Wensen voor de lokale sociale agenda	26
6	Samen verder werken aan succes: conclusies en aanbevelingen	27
6.1	Aandachtspunten voor beleid	27
6.2	Meer transparante samenwerking tussen Werk & Inkomen, Onderwijs en Zorg & Welzijn gewenst	29
6.3	Kwaliteitsverbetering van de samenwerking met maatschappelijke organisaties	29
	Literatuur en documenten	31
	Bijlagen:	
	1 Wensen voor de lokale sociale agenda	33
	2 Over het onderzoek in Ridderkerk	35

1 De Stedenestafette in Ridderkerk

1.1 De Stedenestafette

2010 is het Europese Jaar ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting en de gemeente Ridderkerk doet mee. Armoede en sociale uitsluiting zijn ook in Nederland hardnekkige fenomenen die, volgens Europese cijfers, ongeveer 10% van de bevolking raken. Het tegengaan van armoede en uitsluiting gebeurt vooral lokaal. Het huidige beleid is steeds meer gericht op het doorbreken van de afhankelijkheid van mensen met een minimuminkomen en op het bevorderen van hun participatie en zelfredzaamheid.

Op initiatief van de gemeente Utrecht, MOVISIE en het Verwey-Jonker Instituut is er dit jaar een Stedenestafette: dertig gemeenten zullen elkaar het stokje doorgeven om aandacht te creëren voor armoede in Nederland. Lokale initiatieven krijgen door de Stedenestafette meer bekendheid, gemeenten kunnen leren van elkaar, en op lokaal niveau wordt de samenwerking tussen verschillende partijen versterkt.

De gemeente Ridderkerk is deelnemer aan de Stedenestafette. In die hoedanigheid organiseerde Ridderkerk in 2010 een lokale manifestatie en stelde de gemeente met betrokkenen bij het armoedebeleid een lokale sociale toekomstagenda op. Het gaat in de Stedenestafette om versterking, vernieuwing en verbetering van de lokale samenwerking ten behoeve van de mensen met een minimuminkomen. Aan het eind van het jaar is de opbrengst van de Stedenestafette gepresenteerd aan landelijke en Europese overheden en organisaties.

In dit kader heeft het Verwey-Jonker Instituut in de gemeente Ridderkerk een onderzoek uitgevoerd naar de samenwerking op het gebied van armoede en sociale uitsluiting. Dit onderzoek kende verschillende onderdelen: een inventarisatie van het bestaande onderzoek en de inhoud van het beleid, een enquête en interviews (zie Bijlage 2 voor meer details over het onderzoek). De resultaten van het onderzoek zijn verwerkt in dit rapport.

1.2 *De manifestatie van Ridderkerk*

De gemeente Ridderkerk organiseerde op 15 november 2010 een lokale manifestatie ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. De manifestatie stond in het teken van het versterken van de samenwerking tussen gemeente en maatschappelijke organisaties en tussen maatschappelijke organisaties onderling. In een overleg op 9 september, ter voorbereiding van de manifestatie, zijn de betrokken partijen met elkaar overeengekomen om hiervoor een convenant te sluiten. Tevens is afgesproken dat alle betrokkenen in de aanloop naar de manifestatie hun ideeën konden aanleveren voor de inhoud van het convenant.

Op 15 november is dit convenant ondertekend. Het doel heeft in het convenant de volgende strekking. Het gaat erom de gezamenlijke inzet vanuit Ridderkerk voor de door armoede getroffen burgers verder te versterken. Armoede is immers een zaak met vergaande sociale consequenties. Daarmee is het niet alleen een zaak van de groep die erdoor getroffen wordt, maar van de samenleving als geheel. Daarom wordt enerzijds ingezet op initiatieven waarmee de getroffen groepen en burgers zelf financieel maar ook moreel en sociaal kunnen worden ondersteund en gefaciliteerd, hun handelingsvaardigheid en mondigheid kunnen worden vergroot, en hun sociale netwerk kan worden versterkt. Anderzijds zetten de ondertekenaars in op het bevorderen van de betrokkenheid en inzet vanuit de Ridderkerkse gemeenschap door burgers, bedrijven en organisaties voor deze groep.

Het is daarbij de bedoeling dat het convenant een dynamische praktijk van nieuwe initiatieven voortbrengt. Zo staat het in het convenant:

De ondertekenaars beschouwen bestrijding van armoede als een gezamenlijke zaak van en voor de overheid, het bedrijfsleven en de samenleving. Ze willen trends signaleren, aangeven waar witte vlekken zitten in het armoedebeleid, voorstellen doen naar de gemeente, eigen initiatieven ontwikkelen, een rol nemen in het organiseren van voorlichting en meedenken in het creëren van oplossingen. Dit kan door de kennis en ervaringen van verschillende initiatieven en organisaties te bundelen, de continuïteit van de kennis te zekeren en kennis toegankelijk te maken.

1.3 *Leeswijzer*

In dit rapport brengen we het beleid en de praktische initiatieven rond armoede en sociale uitsluiting in Ridderkerk op hoofdlijnen in kaart. Er zijn zes hoofdstukken, opgebouwd uit een aantal korte paragrafen. De citaten in de tekst zijn afkomstig uit de interviews en de enquête. Hoofdstuk 2 concentreert zich op de vraag wie de minima in Ridderkerk zijn en hoe hun inkomensondersteuning geregeld is. In Hoofdstuk 3 gaan we nader in op het armoedebeleid; zowel de inzet van de gemeente als die van de maatschappelijke organisaties komen aan bod. In Hoofdstuk 4 staat de samenwerking tussen de verschillende partijen centraal. Hoofdstuk 5 heeft de wensen voor de lokale sociale agenda als onderwerp. In Hoofdstuk 6, tenslotte, presenteren we de conclusies en aanbevelingen naar aanleiding van het onderzoek.

2 *De mensen met een laag inkomen en inkomensondersteuning in Ridderkerk*

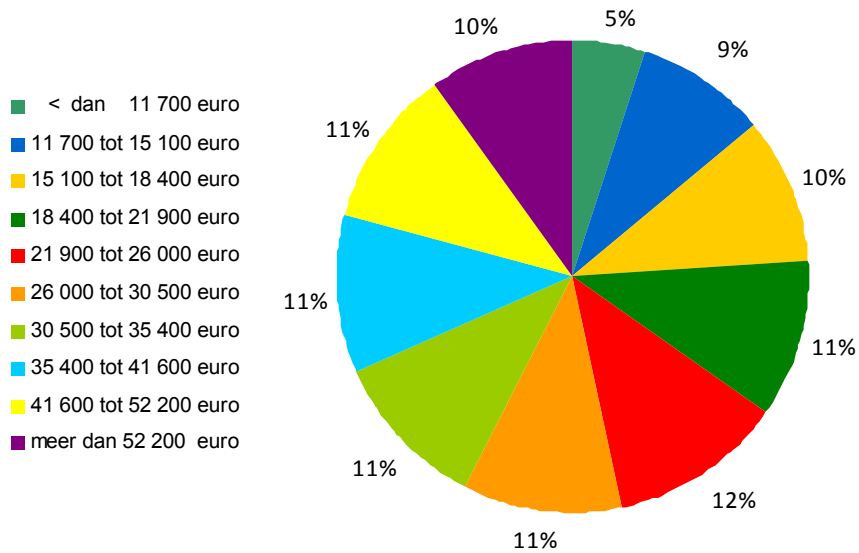
2.1 *Kerncijfers over de gemeente*

Aantal inwoners: <i>(Bron: CBS per 1 januari 2009)</i>	44.646
Aantal uitkeringsgerechtigden <i>(Bron: CBS 2009, 3e kwartaal:)</i>	2.400 1.360 arbeidsongeschiktheidsuitkeringen + 550 Ww-uitkeringen + 490 bijstandsgerechtigden
Aantal huishoudens onder 120% bijstandsniveaugrens: <i>(Bron: Armoedemonitor 2009)</i>	1.660
Aantal kinderen in bijstandssituatie: <i>(Bron: Kinderen in tel. Databoek. Cijfers uit 2008)</i>	330

2.2 De gemeentebevolking in tien inkomensgroepen verdeeld

Inkomensverdeling Ridderkerk

Besteedbaar inkomen (netto) per huishouden per jaar



Vijf procent van de huishoudens in Ridderkerk bevindt zich in de laagste inkomensgroep, die minder dan 11.700 euro per jaar te besteden heeft. Landelijk varieert het aandeel van de laagste inkomensgroep in de gemeentebevolking van 5% tot 23% (CBS, 2006).

2.3 *Wie zijn de mensen met een laag inkomen in Ridderkerk?*

De Armoedemonitor van 2009 laat zien dat onder de mensen met een laag inkomen in Ridderkerk vooral veel alleenstaanden (53%) en eenoudergezinnen (12%) voorkomen. Verder is het aandeel huishoudens met mensen boven de 65 jaar oververtegenwoordigd. Ruim 9% van deze huishoudens heeft een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Daarnaast is 30% van alle mensen met een laag inkomen van niet-Nederlandse afkomst. Hierbij gaat het vooral om de zogeheten niet-westerse allochtonen; van deze huishoudens leeft bijna 30% van een minimuminkomen. Van alle kinderen die opgroeien in een minimahuishouden is ruim 64% van niet-Nederlands afkomst. Tot slot behoort in Ridderkerk 64% van alle huishoudens met een minimuminkomen tot de mensen die langdurig van een laag inkomen rondkomen.

De Voedselbank, die in Ridderkerk aan 44 gezinnen voedselpakketten verstrekt, ziet deze groepen terug bij haar klanten. De Voedselbank is een *'afspiegeling van het armoedegebeuren in Ridderkerk'* volgens onze geïnterviewde. Eenoudergezinnen van niet-Nederlandse afkomst vormen de grootste groep. Daarnaast komen veel mensen via de schuldsanering binnen. Door de opkomst van tv-programma's zoals die van Renee en Natasha Froger, ontvangt de Voedselbank ook steeds meer ouderen. De schroom om hulp te zoeken is bij deze groep afgenomen. Net als voor de gemeente blijven er echter ook groepen onzichtbaar voor de Voedselbank. Zo is er een grote groep mensen die net buiten de criteria van de Voedselbank valt. Volgens de Voedselbank hebben mensen met een laag inkomen in Ridderkerk vooral behoefte aan meer kennis over de regelingen die voor hen gelden. Onze geïnterviewde zegt hierover: *'Er is een stuk onwetendheid. De gemeente moet aan de weg timmeren om te zorgen dat deze kennis beter terecht komt bij de mensen waar de regelingen voor zijn bedoeld.'*

Het Klantenplatform van de Sociale Dienst van Ridderkerk, dat zo'n zeshonderd mensen met een laag inkomen in de gemeente vertegenwoordigt, laat weten dat het voor de gemeente lastig is om contact te krijgen met de mensen met een laag inkomen. De vertegenwoordiger zegt hierover: *'Het is moeilijk om de persoon achter de naam te leren kennen, aangezien mensen met een laag inkomen niet te koop lopen met hun verhalen'*. Deze verhalen komen vooral binnen via de twaalf leden van het platform (deze leden hebben een bijstandsuitkering of een minimuminkomen van maximaal 120% van het bijstandsniveau, of komen uit de WSW). Net als de Voedselbank, denkt het Klantenplatform dat mensen met een laag inkomen vooral behoefte hebben aan goede uitleg en goede ondersteuning. Daarnaast moet de focus volgens de respondent liggen op de mogelijkheden en niet teveel op *'wat je niet mag'*.

2.4 De regelingen voor mensen met een laag inkomen in Ridderkerk

De gemeente Ridderkerk hanteert als norm voor ondersteunende maatregelen binnen het armoedebeleid 120% van het sociaal minimum. De onderstaande tabel geeft een overzicht van de ondersteunende maatregelen in Ridderkerk.

Tabel 1: Armoederegelingen in Ridderkerk

Regeling	Doelgroep	Bereik*
Kwijtschelding	Burgers met een inkomen tot 105% van het sociaal minimum.	56.4%
Bijzondere bijstand	Alle burgers met een laag inkomen en relatief hoge noodzakelijke kosten.	11.4% (van de huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum).
Langdurigheidstoeslag	Iedereen tussen de 23 en 65 jaar, die gedurende een periode van 60 maanden een minimuminkomen ontvangt.	44.9%
Collectieve zorgverzekering	Alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum.	22.4%
Rotterdampas	Alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het minimum.	24.9%
De Eindejaarsuitkering	Alle huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum.	43.1%
Schuldhelpverlening	n.v.t.	Niet bekend
Regelingen van het Maatschappelijk participatiefonds		
Vergoeding voor sport-, culturele- en sociaal-culturele activiteiten (SCS)	Huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum.	11.1%
Kosten van schoolgaande kinderen van 6 tot 18 jaar	Huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum met kinderen tussen de 6 en 18 jaar.	30%
Regeling chronisch zieken en gehandicapten	Chronische zieken en gehandicapten met een inkomen tot maximaal 120% van het minimum.	52 huishoudens (geen percentages beschikbaar omdat de doelgroep lastig is vast te stellen).
Brillenfonds	Huishoudens met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum.	82 huishoudens (geen percentages beschikbaar omdat de doelgroep lastig is vast te stellen).

* Percentage rechthebbende huishoudens dat gebruik maakt van de regeling. Bron: Armoedemonitor 2009.

Uit bovenstaande tabel blijkt dat het bereik van de inkomensondersteuning in Ridderkerk niet hoog is. Van de kwijtscheldingsregelingen maakt een kleine meerderheid gebruik, maar van de overige regelingen wordt nog niet de helft van de huishoudens met een minimuminkomen bereikt. Het minst wordt gebruik gemaakt van de vergoeding voor sport-, culturele- en sociaal-culturele activiteiten. Verder blijkt uit de Armoedemonitor 2009 dat 31.4% van de minimahuishoudens van geen enkele regeling gebruikt maakt. Er zijn een aantal kenmerken te ontdekken in de huishoudens die wel gebruik maken van één of meer regelingen:

- Huishoudens met een bijstandsuitkering maken meer gebruik van voorzieningen dan andere inkomensgroepen.
- Van de voorzieningen wordt het meest gebruik gemaakt door meerpersoonshuishoudens met kinderen.
- Gekeken naar de leeftijd, maken 65-plus huishoudens het minst gebruik van regelingen en huishoudens waarin de oudste bewoner tussen de 40 en 65 jaar is het meest.
- Het gebruik van voorzieningen is hoger onder huishoudens met een allochtone achtergrond dan onder huishoudens met een autochtone achtergrond. Met name onder niet-westerse allochtonen is het gebruik hoog.
- Mensen met een laag inkomen die één jaar of langer op het sociaal minimum zitten, maken meer gebruik van voorzieningen dan mensen die korter van een laag inkomen moeten rondkomen.

3 Armoedebeleid in Ridderkerk: gemeente en maatschappelijke organisaties

3.1 Inzet van de gemeente

Visie en doelstelling van het armoedebeleid

De gemeente Ridderkerk heeft een brede visie op armoede. Dit spreekt zowel uit de Armoedenota van 2008 als uit de interviews met twee beleidsambtenaren. In deze visie gaat het bij armoede niet alleen om een laag inkomen, maar ook om een gebrek aan mogelijkheden om aan de samenleving deel te nemen, en om het niet beschikken over sociale contacten in samenhang met het ontbreken van een toekomstperspectief. Armoede is een complex verschijnsel met vaak onderling samenhangende dimensies als inkomen, maatschappelijke participatie, opleidingsniveau, gezondheid, zelfredzaamheid, woon- en leefomgeving. In die samenhang is het toekomstperspectief een belangrijk onderscheidend kenmerk. De gemeente Ridderkerk wil met armoedebestrijding inzetten op het bieden van een toekomstperspectief gericht op werk en het verbeteren van de leefsituatie. De nadruk ligt daarbij op het investeren in talenten en het inzetten op kwaliteiten. Inkomensondersteuning is hierbij geen doel op zich, maar een middel. Armoedebestrijding is echter geen zaak van de gemeente alleen. De bestrijding van armoede en sociale uitsluiting moet gemeentebreed worden gedragen, met een evenwichtige verdeling van publieke en persoonlijke verantwoordelijkheid. In de uitvoering gaat het erom samen met de maatschappelijke organisaties naast de inwoners te gaan staan, en niet om de regie over hun leven over te nemen.

Inhoud van het gemeentelijke armoedebeleid

Iedere gemeente speelt een centrale rol in de bestrijding van armoede, door mensen te voorzien van een inkomen via de Wwb, door middel van inkomensondersteunende maatregelen als kwijtschelding van de gemeentelijke belastingen, door het aanbieden van een collectieve ziektekostenverzekering en bijzondere bijstand, en door middel van schuldhulpverlening. Ridderkerk doet dat ook. De gemeente Ridderkerk stelt zich met het armoedebeleid als hoofddoel om de armoedeproblematiek te verminderen in samenhang met het vergroten van de zelfredzaamheid van mensen door activering. Mensen moeten zoveel mogelijk in staat gesteld worden om voor zichzelf te zorgen. Naast inkomensondersteuning is het armoedebeleid van Ridderkerk daarom ook gericht op participatie en

activering. Hierbij staat, in lijn met het streven naar het bieden van een toekomstperspectief en het bevorderen van zelfredzaamheid, de vergroting van de arbeidsparticipatie voorop.

De doelgroep van het armoedebeleid betreft alle Ridderkerkers die deel uitmaken van een huishouden met een inkomen tot 120% van het sociaal minimum. Kinderen, jongeren, allochtonen, chronisch zieken en ouderen vormen daarbij specifieke aandachtsgroepen. Het percentage mensen met een langdurig laag inkomen ligt met 5,3% boven het landelijk gemiddelde. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door het relatief grote aandeel 65-plussers met een Aow-uitkering onder de bevolking. De verwachting is dat dit aandeel in de toekomst nog verder zal toenemen. Ridderkerk wordt geconfronteerd met een relatief sterk vergrijzende bevolking.

Het armoedebeleid van de gemeente Ridderkerk is voor een belangrijk deel gericht op inkomensondersteuning. De gemeente heeft een uitgebreid aantal regelingen voor inkomensondersteuning. Een deel hiervan is bedoeld voor specifieke aandachtsgroepen: gezinnen met schoolgaande kinderen, chronisch zieken en ouderen. Uit onderzoek blijkt dat het gebruik van deze en andere voorzieningen verbetering behoeft. Dit betreft vooral huishoudens met een inkomen uit een ander bron dan de Wwb, zoals ouderen en werkende mensen met een laag inkomen (zie ook 2.4).

In 2009 hebben naar aanleiding van de economische crisis vier zogeheten Carrouselbijeenkomsten plaatsgevonden met een groot aantal organisaties, bedrijven en instellingen. Elke bijeenkomst had een eigen thema op het gebied van werk en inkomen, zorg en woningbouw/volkshuisvesting. (zie 'Bijlage Raadsvoorstel Ridderkerk en de economische crises; april 2009').

Op het gebied van armoedebestrijding kwam uit deze bijeenkomsten naar voren dat zowel de werkloosheid als het aantal Wwb-uitkeringen in 2008 zijn toegenomen, evenals het beroep op de Voedselbank. Uit de oplossingsrichtingen die tijdens de bijeenkomsten werden aangereikt, spreekt eveneens de zorg om het niet-gebruik. Aanwezigen noemden onder andere het zoeken van een vangnet buiten het gemeentehuis, het dichter bij de burger aanbieden van voorzieningen, het bevorderen van de samenwerking tussen de Voedselbank en de schuldhulpverlening, en huisbezoeken door de consulenten van het gemeentelijk servicecentrum De Wijzerplaat.

Om het bereik van de voorzieningen te vergroten, heeft de gemeente Ridderkerk inmiddels verschillende acties ondernomen (zie de nota 'Sociaal Beleid participatie en Onderwijs, december 2009'):

- Wekelijkse advertentie in het huis-aan-huisblad De Combinatie voor de promotie van het Maatschappelijk participatiefonds, compleet met aanvraagformulier.
- Informatie en voorlichting tijdens koffieochtenden in ouderencentra.
- Vereenvoudiging van het Huishoudboekje.
- Informatiebrieven naar scholen met informatie over het Maatschappelijk participatiefonds. In deze brieven wordt aan scholen gevraagd om bij activiteiten zoals schoolreisjes de aandacht te vestigen op het Maatschappelijk participatiefonds.
- Direct contact onderhouden met mensen met een laag inkomen.

Naast inkomensondersteuning kunnen mensen met een laag inkomen een beroep doen op het Maatschappelijk participatiefonds. Hieruit kunnen kosten betaald worden voor de deelname aan

sociale en culturele activiteiten, zoals een abonnement op een dagblad of de contributie van een sportclub. Daarnaast voorziet het fonds in tegemoetkomingen in de kosten voor schoolgaande kinderen en in kosten die voortvloeien uit een chronische ziekte, wanneer die niet vergoed worden door de zorgverzekeraar. Ook kunnen de mensen met een laag inkomen gebruik maken van de Rotterdampas voor kortingen op deelname aan evenementen en activiteiten in Rotterdam en omgeving.

In de komende periode wil de gemeente Ridderkerk inzetten op het vergroten van de kennis over armoede en regelingen ter bestrijding van armoede, zowel onder mensen met een laag inkomen als onder maatschappelijke organisaties. Hiervoor is versterking van de samenwerking op een meer concreet niveau vereist, bijvoorbeeld op het gebied van het signaleren en toeleiden naar de verstrekkings.

3.2 Inzet van maatschappelijke organisaties

De bestrijding van armoede en sociale uitsluiting is geen zaak van de gemeente alleen. In Ridderkerk zijn tal van organisaties te vinden die actief zijn op één of meerdere van de deelterreinen van armoedebestrijding. De gemeente Ridderkerk hanteert als uitgangspunt dat de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting gemeentebreed gedragen wordt. Daarvoor werkt de gemeente samen met verschillende lokale en regionale organisaties, zoals Opmaat (maatschappelijk welzijn, thuiszorg en jeugdgezondheidszorg), Vluchtelingenwerk, het Centrum voor Jeugd en Gezin, de Stichting Welzijn Ouderen Ridderkerk, de Stichting Pameijer, Woonvisie, de Voedselbank, het Farelcollege (vmbo, havo en vwo) en het ROC Albedacollege.

In onze enquête hebben we de maatschappelijke organisaties in Ridderkerk onder meer gevraagd naar hun inzet op het gebied van armoedebestrijding. Hieruit komt naar voren dat zij zich vooral richten op het signaleren van problemen en het doorverwijzen van mensen met een hulpvraag naar instanties die hen kunnen helpen. Beide activiteiten zijn vier keer genoemd. Iets minder vaak zijn deze organisaties actief als het gaat om het informeren en begeleiden op financieel gebied van mensen met een laag inkomen (3x genoemd). Een zelfde aantal organisaties is gericht op activering naar persoonlijke netwerken, sociale en culturele participatie, opleiding en werk, gezondheidsbevordering en collectieve belangenbehartiging. Eén keer genoemd werden schuldhulpverlening, psychosociale hulpverlening en meegaan naar organisaties.

De Stichting Welzijn Ouderen Ridderkerk (SWOR) is een belangrijke actor als het gaat om armoedebestrijding, zeker gezien de toenemende vergrijzing van Ridderkerk en het aantal ouderen dat van het sociaal minimum moet rondkomen. We spraken met de directeur van deze organisatie. De SWOR heeft, aldus de directeur, goed zicht op de problemen van ouderen. De ouderen met een minimum-inkomen (alleen Aow of Aow aangevuld met een klein pensioen) komen in de problemen door het cumulerende effect van het systeem van eigen bijdragen. Dit werkt niet alleen armoede in de hand doordat ouderen te weinig besteedbaar inkomen overhouden, maar brengt hen ook in een isolement. Er blijft zo te weinig over voor deelname aan sociale en culturele activiteiten. Bovendien

heerst er onder ouderen veel schroom om gebruik te maken van voorzieningen die er op dit gebied zijn, zoals de Rotterdampas.

De SWOR stelt zich als om ouderen te ondersteunen bij het zo lang mogelijk zelfstandig blijven wonen, de regie over het eigen leven houden en het sociaal en maatschappelijk actief blijven. De SWOR heeft drie kerntaken: maatschappelijke activering, sociale preventie en persoonsgerichte begeleiding. De ondersteuning van ouderen varieert van het geven van informatie en advies door ouderenadviseurs tot het organiseren van cursussen en voorlichtingsbijeenkomsten, en van het verlenen van allerlei diensten tot het aanbieden van activiteiten in de sfeer van ontmoeting en contact. Ook fungeert de SWOR als coördinatie- en steunpunt voor mantelzorg. Volgens onze gesprekspartner sluiten de activiteiten van de SWOR goed aan bij de ondersteuningsbehoeften van de mensen met een laag inkomen in Ridderkerk. Naar haar oordeel hebben de mensen met een laag inkomen vooral behoefte aan praktische ondersteuning bij het aanvragen van inkomensondersteuning en andere voorzieningen en bij het tegengaan van isolement. In dit verband participeert de SWOR ook in de Wijzerplaats, waar bewoners terecht kunnen met vragen over inkomen, wonen, zorg, welzijn en mobiliteit.

De SWOR maakt zich zorgen over de impact van de economische crisis en de te verwachten bezuinigingen door de Rijksoverheid op het armoedebeleid en de financiële situatie van de mensen met een laag inkomen. De SWOR noemt de inkomensondersteuning een sterk punt van het gemeentelijke armoedebeleid. Tegelijk blijft het gebruik hiervan nog achter. Daarom is extra aandacht nodig voor het vergroten van het voorzieningengebruik door mensen met een laag inkomen. Daarnaast en mede met dit oogmerk is versterking van de samenwerking tussen gemeente en maatschappelijke organisaties van groot belang. Deze is volgens onze gesprekspartner nu soms nog te vrijblijvend.

3.3 Mensen met een laag inkomen over het inkomensbeleid in Ridderkerk

Twee vertegenwoordigers van mensen met een laag inkomen in Ridderkerk vroegen we naar hun mening over het beleid omtrent armoede en sociale uitsluiting in de gemeente.

Sterke punten van het beleid

Positieve oordelen geven deze vertegenwoordigers over de bereikbaarheid van ambtenaren en de Wijzerplaats. De Wijzerplaats is de plaats waar inwoners van Ridderkerk terecht kunnen met vragen over wonen, welzijn, zorg, mobiliteit en inkomen. De bereikbaarheid is aanzienlijk verbeterd ten opzichte van vijf jaar geleden, volgens een van de geïnterviewden. Verder is volgens de andere geïnterviewde ook de bejegening van de doelgroep door mensen van de gemeente verbeterd. Er zijn speciale cursussen waarin ambtenaren hiervoor worden 'klaargestoomd'. Hierbij wordt veel aandacht besteed aan het taalgebruik jegens de doelgroep, zoals in het Huishoudboekje, waarin alle regelingen worden beschreven. Andere positieve aspecten vinden de vertegenwoordigers de Rotterdampas (een kortingspas die normaliter 40 euro kost, maar voor mensen met een laag inkomen maar 10 euro) en het feit dat binnen de Wmo ouderen boven de 75 jaar thuis worden bezocht als zij om ondersteuning vragen.

Verbeterpunten

De vertegenwoordigers noemen ook een aantal verbeterpunten. Zo kan de gemeente in nog duidelijker taal en directer met de aanvrager communiceren. De gemeente maakt ook onvoldoende 'reclame' voor alle regelingen, zoals voor regelingen omtrent verzekeringen. Ook is de website nog niet gebruiksvriendelijk genoeg. Verder is een belangrijke oorzaak van het niet doorkomen van informatie het analfabetisme onder de doelgroep.

Een ander punt van aandacht is volgens een van de geïnterviewden dat de re-integratietrajecten niet altijd goed verlopen. Zo is er gebrek aan goede ondersteuning en begeleiding en komt het voor dat mensen te weinig uren kunnen maken, waardoor ze niet in hun levensonderhoud kunnen voorzien.

Tot slot geven de geïnterviewden aan dat er verbeteringen mogelijk zijn in de manier waarop mensen met een laag inkomen betrokken worden bij het beleid door onder andere het Klantenplatform. Eén van hen heeft het idee dat er soms wel eens moeite moet worden gedaan om gehoord te worden, maar dat de mening van het platform over het algemeen goed voor het voetlicht wordt gebracht. De andere geïnterviewde is hier wat kritischer over. Hij heeft het gevoel dat de mensen met een laag inkomen niet heel veel invloed hebben. De doelgroep zou meer betrokken moeten worden bij het beoordelen van het taalgebruik in teksten en brieven. Is de taal duidelijk en toegankelijk genoeg? Deze geïnterviewde ziet echter ook de moeilijkheden om de doelgroep te betrekken. Hij zegt hierover: *'Mensen praten liever niet over armoede, ze houden het liever achter gesloten deuren. Daarbij hebben deze mensen vaak hun hoofd gestoten tegen gemeentelijke instanties, en zijn ze daardoor wantrouwig jegens de gemeente.'*

Ideeën voor verbetering

De vertegenwoordigers van mensen met een laag inkomen noemen ook een aantal mogelijke uitbreidingen van het beleid. Zo oppert een van hen dat het mogelijk moet zijn om formulieren al gedeeltelijk in te vullen met de gegevens die bekend zijn van de cliënt. De cliënt kan dit dan controleren en aanvullen, maar hoeft zelf niet alles in te vullen. De andere respondent oppert een aanpassing van de Rotterdampas. Hij verwijst hierbij naar Amerika, waar mensen met een laag inkomen een pasje ontvangen met een bepaald bedrag erop (dit wordt afgetrokken van de uitkering). Met deze pas kunnen mensen met een laag inkomen in een groot aantal winkels korting krijgen. De pas kan gebruikt worden als een chipknip.

De geïnterviewden dragen ook ideeën aan om de voorlichting over regelingen te verbeteren. Zo zou de gemeente één of twee keer per jaar een informatiemarkt kunnen organiseren in en rond het stadhuis. Via kraampjes kan informatie op een laagdrempelige manier worden verspreid. Ook zou de gemeente meer gericht kunnen inzetten op zogeheten 'armoedecentra' in de stad, door in die buurten bijvoorbeeld huis aan huis te folderen. Tot slot heeft een van de geïnterviewden het idee dat de gemeente informatie en extraatjes makkelijk kan verspreiden via de voedselpakketten van de Voedselbank. Hierbij is het wel belangrijk dat de Voedselbank de privacy van haar klanten waarborgt.

Bezuinigingen

Eén van de geïnterviewden vreest dat met de bezuinigingen de Rotterdampas 'op de tocht staat'. Daarnaast zijn er plannen om de grens voor de langdurigheidstoeslag te verlagen naar 100%, wat volgens de geïnterviewde zal leiden tot een grote groep die net buiten de boot valt. Ook vreest zij voor bezuinigingen op de Formulierenbrigade. Volgens haar doen de brigadiers belangrijk werk, dat zeer wordt gewaardeerd door de klanten. Als de brigade wegbezuinigd zou worden, zou dat volgens de respondent 'erg zonde' zijn, en het zal dan alleen maar drukker worden bij de balie van de Sociale Dienst.

3.4 *Mooie projecten voor de mensen met een laag inkomen*

De gemeente en de maatschappelijke organisaties in Ridderkerk zetten zich met verschillende en projecten en activiteiten in voor het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting. In de interviews die we hadden werden twee projecten met name genoemd als relevante projecten voor mensen met een laag inkomen: het maatjesproject van de Stichting Maatjes Advies Plan en de Belastingsservice van SWOR.

Stichting Maatjes Advies Plan

De Stichting Maatjes Advies Plan (MAP) is in 2007 opgericht door de landelijke Stichting Voedselbank. MAP is ontstaan vanuit de constatering dat veel klanten van de Voedselbanken niet op eigen gelegenheid een oplossing kunnen vinden voor hun financiële problemen. Het doel van MAP is om gezinnen die afhankelijk zijn van de Voedselbank te helpen bij het zoeken naar oplossingen van hun financiële problemen. In Ridderkerk is het project op dit moment niet actief, maar verschillende organisaties bekijken samen of het opnieuw kan worden opgestart. Het werd uitgevoerd door de Voedselbank Ridderkerk met tien maatjes.

De maatjes zijn vrijwilligers die zich tenminste één dagdeel per week inzetten voor een persoon die in aanmerking komt voor hulp. In die tijd wordt samen met de klant gezocht naar mogelijke oplossingen. Bijvoorbeeld door samen contact op te nemen met de nodige hulpverleningsinstanties en in samenwerking met hen formulieren in te vullen en de nodige toeslagen aan te vragen. Hierdoor ervaart de klant dat er resultaten kunnen worden behaald bij het werken aan een oplossing voor de (financiële) problemen. Daarnaast zet de vrijwilliger zich in door het ondernemen van activiteiten om het sociale isolement, veelal zowel de oorzaak als het gevolg van financiële problemen, te doorbreken, door met de klant te werken aan het vergroten van zijn of haar sociale netwerk. Het maatje ondersteunt de persoon gedurende zes tot twaalf maanden. Daarna moet hij of zij zelfstandig verder kunnen.

SWOR Belastingsservice

Een van de diensten die de SWOR aanbiedt, is de Belastingsservice. Van deze dienstverlening kunnen alle inwoners van Ridderkerk boven de 55 jaar gebruikmaken. De dienstverlening wordt uitgevoerd door deskundige vrijwilligers en is primair gericht op het helpen van oudere mensen bij het invullen van de jaarlijkse belastingaangifte en andere belastingzaken. Daarnaast bieden de adviseurs hulp bij het aanvragen van kwijtscheldingen van gemeentelijke belastingen en heffingen. Het laatste is

vooral van belang voor die ouderen met een laag inkomen, die schromen om aanvragen voor inkomensondersteuning te doen. Veel van deze ouderen zijn alleenstaand en beschikken veelal niet over hulp uit de eigen omgeving.

4 *Samenwerken aan armoedebeleid in Ridderkerk*

Uit de nota 'Armoedebestrijding' (2008) blijkt dat Ridderkerk uitgaat van een gemeentebreed gedragen armoedebestrijding. Er wordt daarom intensief samengewerkt met de betrokken partners (burgers, organisatie, instellingen, overheid, scholen en bedrijven, et cetera). Daarbij is het van belang dat partners elkaar weten te vinden, over de grenzen van de organisaties heen, om samen met de burger een oplossing te vinden. Deze oplossingen zijn gericht op het versterken van de positie van inwoners. Zo lezen we in de nota:

We zoeken aansluiting bij verschillende partners, zoals de Voedselbank. Tegelijkertijd willen we de specifieke partners, zoals de doelgroep, activeren. De actie Formulieren Brigade is hiervan een voorbeeld, namelijk het activeren en inzetten van de doelgroep uitkeringsgerechtigden ten behoeve van andere doelgroepen (ouderen en allochtonen). (p.9)

In dit onderzoek hebben wij geïnterviewden en, via een enquête, ook verschillende ambtenaren en organisaties gevraagd om hun licht te laten schijnen op de samenwerking in Ridderkerk omtrent armoede en sociale uitsluiting. Uiteindelijk hebben twee ambtenaren en drie organisaties de vragenlijst ingevuld. Dit is hoofdstuk gebaseerd op deze antwoorden en op de gegevens uit de interviews.

4.1 *Inkomensverbetering en maatschappelijke participatie van de mensen met een laag inkomen*

Twee van de drie maatschappelijke organisaties geven in de enquête aan dat ze zowel rond de inkomensondersteuning als rond de participatiebevordering van mensen met een laag inkomen samenwerken met de gemeente. Bij één organisatie is de samenwerking vooral gericht op advies op casusniveau.

4.2 *Samenwerking binnen het gemeentelijke apparaat*

Beide ambtenaren melden dat ze niet kunnen aangeven hoeveel hun afdeling in het afgelopen jaar heeft samengewerkt met andere afdelingen. Hierdoor konden vragen naar kenmerken van deze samenwerking, waaronder de tevredenheid, niet verder worden gesteld.

De ambtenaren zijn het er wel over eens dat meer samenwerking tussen de afdelingen die werken aan de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting in Ridderkerk wenselijk is. Daarbij noemen zij in het bijzonder de afdelingen Onderwijs, Wmo en Zorg & Welzijn. Meer samenwerking is volgens hen vooral nodig als het gaat om het signaleren en voorkomen van armoede en sociale uitsluiting, en op terreinen als de schuldhulpverlening of begeleiding op financieel terrein en de activering naar participatie in persoonlijke netwerken.

4.3 Samenwerking tussen de gemeente en maatschappelijke organisaties

Visie van de gemeente

De twee ambtenaren zijn niet uitgesproken in hun meningen over de samenwerking met maatschappelijke organisaties. Op de vraag of de eigen afdeling meer of intensiever zou moeten samenwerken met andere organisaties op het gebied van armoede en sociale uitsluiting, geven de ambtenaren aan dit niet te weten of hier geen mening over te hebben. Ook geeft één van hen aan dat de afdeling Sociale Zaken niet veel, maar ook niet weinig samenwerkt met dienstverlenende- en onderwijsinstellingen, de kinderopvang en/of peuterspeelzalen, de Voedselbank en woningcorporatie(s). Van samenwerking met andere typen organisaties is de ambtenaar niet op de hoogte. Ook op de inhoud en de doelgroepen van de samenwerking heeft de ambtenaar beperkt zicht, al noemde hij/zij wel dat er informatie wordt uitgewisseld.

Visie van de organisaties

Twee van de drie organisaties die de enquête hebben ingevuld, geven aan structureel gesubsidieerd te worden door de gemeentelijke overheid. Zij werken veel samen met de gemeente. De derde organisatie ontvangt geen subsidie en werkt weinig samen met de gemeente.

Alle drie de organisaties geven aan dat de samenwerking met de gemeente bestaat uit het uitwisselen van informatie en contact over individuele cases. Als andere vormen van contact noemden de organisaties: het delen van deskundigheid en elkaars voorzieningen, en het gezamenlijk organiseren en uitvoeren van projecten (steeds door één organisatie genoemd). Volgens twee organisaties is de samenwerking vooral gericht op bijstandsgerechtigden. Andere doelgroepen, zoals ouderen, arbeidsongeschikten en chronisch zieken, en dak- en thuislozen, lijken buiten zicht te blijven.

Tezamen hechten de organisaties het grootste belang aan het feit of de gemeente weet wat er in de praktijk van armoede en sociale uitsluiting speelt. Informeel contact wordt het minst belangrijk gevonden. Gemiddeld geven de organisaties de samenwerking met de gemeente een 6,3 (2x een 6 en 1x een 7). Ze zijn het meest tevreden over de mate waarin resultaatgericht samen wordt gewerkt. Het minst tevreden zijn de organisaties over de mate waarin zij inspraak hebben in het gemeentelijke armoede- en participatiebeleid en de mate waarin de gemeente luistert naar de punten die de organisaties naar voren brengen.

Twee organisaties noemden manieren waarop de samenwerking kan verbeteren:

- Regelmatig overleg voeren tussen de organisatie en de gemeente over de leefsituatie van de doelgroep van de organisatie.
- Overzicht krijgen over de regelingen voor ouders van kleine kinderen en duidelijkheid krijgen over wie waarvoor contactpersoon is.

Verder bleek uit de interviews dat positief wordt gevonden dat er één keer in de twee weken een ambtenaar naar de Voedselbank komt om klanten de weg te wijzen en informatie te verstrekken over regelingen aan bezoekers die ervoor in aanmerking komen.

Ook de vertegenwoordiger van het Klantenplatform geeft aan dat er redelijk veel samenwerking plaatsvindt in Ridderkerk, maar niet door middel van formele samenwerkingsverbanden. Wel organiseert de gemeente armoedeconferenties, waarbij wordt geprobeerd ‘de koppen bij elkaar te krijgen’. Wat betreft de inbreng van het Klantenplatform is de geïnterviewde positief: *‘Ik heb het gevoel dat we serieus worden genomen en dat de gemeente waarde hecht aan onze mening.’*

4.4 Samenwerking van maatschappelijke organisaties en groepen onderling

Alle drie de organisaties geven aan dat ze samenwerken met andere organisaties of groepen rondom armoede en sociale uitsluiting. Ze werken met verschillende typen organisaties samen, maar alle organisaties geven aan veel samen te werken met het maatschappelijk werk. Met wijkraden of wijkplatforms, bedrijven, het jongerenwerk en politie/justitie/OM wordt niet of weinig samengewerkt.

De samenwerking bestaat uit informatie uitwisselen en contact hebben over individuele cases. Eén organisatie noemt daarnaast het organiseren en uitvoeren van projecten. In de onderlinge samenwerking gaat het om de volgende doelgroepen: kinderen van mensen met een laag inkomen, bijstandsgerechtigden, mensen met een laag inkomen met een baan en nieuwe Nederlanders.

Slechts één van de drie organisaties vindt meer samenwerking met andere organisaties wenselijk. Hierbij noemt de vertegenwoordiger, behalve de gemeente, concreet de Stroom Opmaat Groep om samen te werken aan de armoedebestrijding onder en gezondheid van vluchtelingen. Ook het Klantenplatform benadrukt dat nauwe samenwerking niet altijd beter is. Zo wil het platform niet samengaan met de Wmo-raad. Als reden geven ze daarvoor: *‘We vallen dan ‘in het niet’ en kunnen veel minder eigen punten aandragen.’*

4.5 Lokale samenwerkingsverbanden

Twee van de drie organisaties geven aan betrokken te zijn bij lokale samenwerkingsverbanden. Hieronder volgt een omschrijving van de belangrijkste samenwerkingsvormen die zij noemen.

Lokale Zorgnetwerken

Doel: de Lokale Zorgnetwerken bieden zorg aan mensen met complex samengestelde problematiek. De hulpverlening in de wijk vormt het uitgangspunt. De primaire doelgroep betreft mensen die niet of onvoldoende worden bereikt door de hulpverlenende instellingen of organisaties afzonderlijk. Het netwerk bestaat uit een coördinator en een kerngroep van hulpverleners uit de wijk. De cliënt wordt zoveel mogelijk bij één instelling ondergebracht.

Deelnemende partijen zijn: de gemeente, de woningbouw, de ouderenzorg, de thuiszorg, de GGD, de ambulante GGZ, de verslavingszorg, het maatschappelijk werk en de politie.

Beleidsplatform Vrijwilligers

Doel: het waarborgen en verbeteren van de kwaliteit van het vrijwilligersbeleid in de gemeente Ridderkerk. De taak van het Beleidsplatform is het college te informeren en te adviseren over thema's die vrijwilligers aangaan, waarbij het Beleidsplatform zich opstelt als belangenbehartiger van de doelgroep 'vrijwilligers'. Het Beleidsplatform doet dit in het kader van de burgerparticipatie.

Deelnemende partijen: vertegenwoordigers van Ridderkerkse vrijwilligersorganisaties.

Gilde Samenspraak

Doel: mensen van 50 jaar of ouder (de zogenaamde aanbieders) in de gelegenheid stellen om de kennis en ervaring die ze hebben opgedaan in werk of hobby over te dragen aan mensen die aan deze kennis en ervaring behoefte hebben (de zogenaamde aanvragers).

Deelnemende partijen: er is een breed scala aan activiteiten van de kant van de aanbieders, bijvoorbeeld boekbinden, dammen, diverse talen, tuinadviezen, enzovoort.

5 *Versterking van de lokale sociale agenda in Ridderkerk*

De versterking van de lokale sociale agenda is, samen met het versterken van de samenwerking tussen partijen op lokaal niveau, de belangrijkste doelstelling van deelname aan de Stedenestafette. Aan alle deelnemers is gevraagd naar hun wensen voor deze agenda. Daarnaast heeft de gemeente Ridderkerk zelf drie vragen aan de enquête kunnen toevoegen over punten die zij van groot belang acht.

5.1 *Respons op de vragen van de gemeente Ridderkerk aan het veld*

Via de drie extra vragen wilde de gemeente vooral feedback vragen aan de ambtenaren en organisaties op het gebied van armoedebeleid. Zo wilde de gemeente ten eerste graag weten welke instrumenten die de gemeente inzet ter bestrijding van armoede volgens hen nog onvoldoende effect sorteren. De meningen zijn hierover verdeeld. Ten eerste valt op dat alle vijf geënquêteerden in ieder geval vinden dat de vrijlating van bepaalde inkomsten en de individuele verstrekking van de langdurigheidstoelage (onder 65 jaar langer dan 5 jaar op bijstandsniveau) voldoende effect sorteren.

Instrumenten die nog onvoldoende effect sorteren zijn volgens een aantal geënquêteerden (steeds twee) de re-integratieinstrumenten, de toegankelijkheid van de bijzondere bijstand, en instrumenten die de maatschappelijke participatie dienen te bevorderen (zoals de RotterdamPas of het Sport en Cultuur Fonds). De geënquêteerden noemen concreet de volgende verbeterpunten:

- Er wordt te weinig ondernomen wat betreft achterstanden in betalingen van de collectieve zorgverzekering. Een actieve benadering van klanten met een achterstand voorkomt grotere problemen.
- De procedure bij een aanvraag van bijzondere bijstand kan simpeler en sneller.
- Het gebruik van lokale voorzieningen moet worden bevorderd.
- Er is onvoldoende zicht op het effect van alle instrumenten. Dit is een groep mensen die maar langzaam kan worden betrokken bij de maatschappij, maar het is onduidelijk wat de mogelijkheden en moeilijkheden zijn.
- Preventie door de schuldhulpverlening en kwijtschelding zijn belangrijk. *'Dit heeft niet alleen te maken met cijfers en getallen, maar ook met psychosociale problemen en vaardigheden.'*

De tweede vraag die de gemeente Ridderkerk stelde was of de geënquêteerden vanuit de ervaringen binnen hun functie of werkveld konden aangeven aan welke van de drie aandachtsgebieden voor

bestrijding van armoede en sociale uitsluiting, - genoemd in de armoedenota-, de meeste aandacht besteed moet worden. Drie geënquêteerden noemen het ‘met elkaar aanpakken’ als belangrijkste punt. De twee anderen kozen voor ‘ondersteuning van kwetsbare groepen’. Ze stipten daarbij vooral aan dat armoede vaak een van de vele problemen is van mensen met een laag inkomen, wat hen extra kwetsbaar maakt. Geen van de geënquêteerden noemt als belangrijk het ‘vergroten van het bereik en het gebruik van inkomensondersteunende maatregelen’. Dit valt te begrijpen als we zien dat twee geënquêteerden de onderlinge samenwerking zien als een manier om niet-gebruik tegen te gaan: *‘Elke organisatie is individueel bezig zonder samen te werken. Maar als onderling informatie wordt uitgewisseld kan het niet-gebruik worden tegengegaan, en problemen kunnen beter worden gesignaleerd.’*

Tot slot was de gemeente Ridderkerk geïnteresseerd in de ondersteuningsbehoefte van de geënquêteerden vanuit het gemeentelijke beleid. De meeste (3) geënquêteerden gaven aan vooral behoefte te hebben aan ondersteuning bij het uitwisselen van kennis en bij het organiseren en uitvoeren van projecten. Daarnaast werden ondersteuning bij contact over individuele cases en het delen van elkaars voorzieningen genoemd (beide 2x). Bij geen van de respondenten is er behoefte aan ondersteuning bij het delen van de front office (loketten) of het delen van deskundigheid (bijvoorbeeld door middel van detachering).

5.2 *Wensen voor de lokale sociale agenda*

Een van de doelen van de armoedemanifestatie in Ridderkerk is het opstellen van een lokale sociale agenda. Daarom hebben we zowel in de enquête als tijdens de interviews met sleutelinformanten en vertegenwoordigers van de mensen met een laag inkomen gevraagd naar de wensen voor deze agenda. Hieruit komen samengevat de volgende kernpunten naar voren:

- Het niet-gebruik verminderen door het vergroten van de bekendheid met de regelingen.
- Meer aandacht voor de positie van kinderen in gezinnen met een laag inkomen.
- Meer onderlinge samenhang/samenwerking realiseren tussen organisaties en tussen de BAR-gemeenten (Barendrecht, Albrandswaard en Ridderkerk).
- Meer kennis uitwisselen over klanten voor preventie en maatwerk.
- Het taboe op armoede doorbreken.

De wensen voor de toekomstagenda hebben onmiskenbaar te maken met het verbeteren van de toegankelijkheid en het gebruik van voorzieningen. Het gaat om voorzieningen in de sfeer van inkomensondersteuning, maar ook om voorzieningen ten behoeve van participatie. Aandacht wordt ook gevraagd voor randvoorwaarden, zoals een betere samenwerking in de concrete uitvoering, zowel binnen de gemeente Ridderkerk als in het samenwerkingsverband van de BAR-gemeenten.

6 *Samen verder werken aan succes: conclusies en aanbevelingen*

6.1 *Aandachtspunten voor beleid*

Doelstelling

De gemeente Ridderkerk heeft met haar armoedebeleid de ambitie om mensen met een inkomen rond het sociaal minimum weer een toekomstperspectief te bieden. Deze ambitie is gericht op het vergroten van de zelfredzaamheid van mensen en het verbeteren van hun leefsituatie. Om dit te bereiken legt de gemeente het accent op arbeidsparticipatie, waardoor mensen zelfstandig kunnen voorzien in een inkomen boven het sociaal minimum. Tegelijk is het duidelijk dat deze ambitie van de gemeente Ridderkerk, het vergroten van de deelname aan betaalde arbeid, een beperkte betekenis heeft. In Ridderkerk is er sprake van vergrijzing van de bevolking en daarmee is er ook sprake van een oververtegenwoordiging van de groep ouderen die rond moet komen van een minimuminkomen (alleen Aow of Aow en een klein pensioentje). Voor hen is deelname aan betaalde arbeid geen concrete optie.

Een aanpassing van deze doelstelling is mogelijk door een brede benadering van participatie te kiezen, waardoor het hele spectrum van deelname aan het publieke leven gekoppeld kan worden aan zelfredzaamheid. Bruikbaar hiervoor is een model waarin er een verbinding bestaat tussen participatievormen en zelfredzaamheid in drie leefdomeinen: het privé-domein, het domein van werk, inkomen en voorzieningen, en het domein van het sociale leven (De Gruijter e.a., 2010). In het privé-domein vindt de zorgparticipatie plaats en gaat het om zorgzelfredzaamheid. Hieronder vallen de huishouding, de zorg voor gezondheid (zowel de eigen gezondheid als die van anderen), en het onderhoud van het persoonlijke sociale netwerk. In het tweede leefdomein, dat van betaald werk, inkomen en voorzieningen, gaat het om financiële en fysieke zelfredzaamheid. En in het derde domein, het sociale leven, gaat het om sociale participatie (sociale zelfredzaamheid) in de recreatie, het vrijwilligerswerk, de politiek, sociale netwerken, sport en cultuur. Iemand is zelfredzaam als er sprake is van een adequate combinatie van participatie in de drie leefdomeinen. Het gaat hierbij om een flexibele combinatie, die kan wisselen naar gelang iemands levensfase en levensloop. Met dit model is het mogelijk om een meer integraal beleid te ontwikkelen rond het vergroten van de zelfredzaamheid van mensen en het verbeteren van hun leefsituatie. Voor de steeds groter worden-

de groep ouderen betekent het dat het bevorderen van participatie vooral gaat over het actief deelnemen aan het eerste en derde leefdomein.

Terugdringen van niet-gebruik

Een belangrijk punt van aandacht in de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting is het terugdringen van het niet-gebruik van inkomensondersteunende voorzieningen. Uit de Armoedemonitor (2009) blijkt dat bijna een derde (31.4%) van de huishoudens met een laag inkomen van geen enkele regeling gebruik maakt. Op dit punt streeft de gemeente naar versterking van de samenwerking met maatschappelijke organisaties vanwege hun sleutelrol in het bereiken van de verschillende doelgroepen. Om dit niet-gebruik terug te dringen heeft de gemeente Ridderkerk in samenspraak met maatschappelijke organisaties de afgelopen jaren al verschillende initiatieven ondernomen op het gebied van informatie en voorlichting. Voorbeelden zijn de verbetering van folders en brochures, meer directe contacten met minima en het informeren van scholen over participatievoorzieningen voor huishoudens met kinderen.

De maatschappelijke organisaties kunnen veel betekenen als het gaat om het terugdringen van het niet-gebruik. Een goed voorbeeld hiervan is de Belastingsservice van de SWOR. Deze dienstverlening helpt ouderen bij het aanvragen van kwijtschelding van gemeentelijke heffingen. Zo worden ouderen gestimuleerd om gebruik te maken van deze kwijtscheldingsvoorziening. Om het niet-gebruik terug te dringen kan ook gebruik gemaakt worden van de kennis van de vrijwilligers van de Stichting Maatjes Advies Plan. Door hun directe contacten beschikken zij over veel kennis over manieren voor benadering van de doelgroep, maar ook over wat er speelt.

Verder is er op dit punt veel te leren van andere gemeenten, die al meer activiteiten hebben ontwikkeld om het niet-gebruik tegen te gaan. Zo schrijft de gemeente Ridderkerk brieven naar scholen met informatie over het Maatschappelijk participatiefonds en vraagt daarbij de scholen om bij activiteiten zoals schoolreisjes de aandacht van ouders te vestigen op het participatiefonds. In Den Haag is de insteek dat kinderen niet afhankelijk moeten zijn van ouders om mee te doen aan sport en cultuur. De gemeente heeft uitgebreide afspraken met scholen en sport- en cultuurverenigingen waar de kinderen direct baat bij hebben. Scholen ontvangen een participatiebudget en daardoor kunnen kinderen mee op culturele uitstapjes en schoolreisjes, en ze krijgen een computer met toegang tot internet. Verder zijn sport en cultuur vrij toegankelijk voor kinderen uit arme gezinnen, en ze krijgen daarbij maximaal €150 voor de aankoop van hun sportbenodigdheden. De bureaucratische gang van het aanvragen van een voorziening door de ouders wordt zo overgeslagen.

Samenwerking versterken

De gemeente Ridderkerk wil de komende jaren het armoedebeleid verder doorzetten en zich inspannen voor het versterken van de samenwerking op concreet uitvoerend niveau. De inzet hiervan is het vergroten van de kennis over armoede en armoedebeleid onder de minima en de maatschappelijke organisaties. In dit verband komen vanuit het onderzoek de volgende aandachtpunten naar voren:

1. Het niet-gebruik verminderen door het verdere vergroten van de bekendheid met de regelingen onder ouderen en gezinnen met kinderen en door de vereenvoudiging van aanvraagprocedures.

2. Uitwisseling van kennis met en tussen maatschappelijke organisaties over mensen voor preventie en maatwerk.
3. Het vergroten van het draagvlak voor armoedebestrijding.

Om aan deze aandachtspunten voldoende recht te kunnen doen is versterking nodig van de samenwerking binnen de gemeente, tussen de gemeente en maatschappelijke organisaties en tussen maatschappelijke organisaties onderling. Deze behoefte wordt door vrijwel alle partijen onderschreven. Met het sluiten van een convenant hierover is een belangrijke stap genomen. Daarmee zijn de afspraken vastgelegd waarop de verschillende betrokken partijen zijn aan te spreken.

6.2 Meer transparante samenwerking tussen Werk & Inkomen, Onderwijs en Zorg & Welzijn gewenst

Vanuit de onderzoeksgegevens is er geen goed inzicht verkregen in de kwaliteit van de samenwerking tussen de verschillende ambtelijke diensten van de gemeente Ridderkerk op het terrein van armoedebestrijding, aangezien de enquête maar door twee ambtenaren is ingevuld. De vraag rijst in hoeverre er daadwerkelijk sprake is van samenwerking, bijvoorbeeld in de vorm van uitwisseling op cliëntniveau en op het terrein van beleidsontwikkeling. Wel is duidelijk dat hierin veel valt te verbeteren. In het bijzonder betreft dit de samenwerking tussen de afdelingen Sociale Zaken, Onderwijs en Zorg & Welzijn.

6.3 Kwaliteitsverbetering van de samenwerking met maatschappelijke organisaties

Samenwerking tussen de gemeente en organisaties

De samenwerking tussen de gemeente en maatschappelijke organisaties wordt door de maatschappelijke organisaties overwegend positief gewaardeerd. Zij zijn vooral tevreden als het gaat om de betrokkenheid en de resultaten. Wel kan er nog een kwaliteitsverbetering plaatsvinden. Die heeft vooral betrekking op het bereiken van niet-bijstandsgerechtigde minima, ofwel minima met een andere inkomensbron dan een Wwb-uitkering, zoals ouderen en werkenden met een minimuminkomen. Deze groepen zijn voor de gemeente vaak onzichtbaar, maar zijn wel goed in beeld bij maatschappelijke organisaties, bijvoorbeeld de SWOR en Vluchtelingenwerk. Ook hebben de maatschappelijke organisatie behoefte aan een nadere formalisering van de samenwerking, zowel met de gemeente als onderling.

Het minst tevreden zijn de organisaties over de mate waarin zij inspraak hebben in het gemeentelijke armoede- en participatiebeleid en de mate waarin de gemeente luistert naar de punten die de organisaties naar voren brengen. De gemeente zou vanuit haar regiefunctie meer ruimte kunnen maken voor de inbreng van de maatschappelijke organisaties, door hen meer te betrekken bij de beleidsontwikkeling. Hierin kan het in november jongstleden afgesloten convenant eveneens een belangrijke impuls bieden.

Samenwerking tussen de organisaties

De maatschappelijke organisaties weten elkaar goed te vinden. Net als de samenwerking met de gemeente, bestaat de onderlinge samenwerking vooral uit uitwisseling van informatie en contacten op casusniveau. De onderlinge samenwerking behoeft geen verbetering in de zin van het betrekken van meer organisaties. Wel is er, analoog aan de verbetering van de samenwerking met de gemeente, behoefte aan een nadere formalisering van de samenwerking, waaraan nu tegemoet wordt gekomen met het voornoemde convenant.

Concretiseren convenant

Het afgesloten convenant biedt veel mogelijkheden en concrete aanknopingspunten die opgepakt kunnen worden. De centrale vraag is: hoe kunnen de kracht, de werkwijze en de doelgroepen van de deelnemende organisaties aan de Ridderkerkse samenwerking gebruikt worden om de doelstellingen van het armoedebeleid dichterbij te brengen? Zoals aangegeven, zijn er twee inhoudelijke punten waar de samenwerkingspartners gezamenlijk actie op kunnen ondernemen: het terugdringen van het niet-gebruik en het vergroten van het draagvlak voor het armoedebeleid onder de bevolking van Ridderkerk.

Literatuur en documenten

- Centraal Bureau voor de Statistiek (2009). *Gemeente Op Maat; Ridderkerk*. Den Haag: CBS.
- CBS (2006). *Inkomensverdeling alle huishoudens naar inkomensgroepen*. Geraadpleegd via www.cbs.nl.
- CBS (2009). *Werkloosheidswet, uitkeringen naar regio, leeftijd en geslacht*. Geraadpleegd via www.cbs.nl.
- CBS (2009). *Algemene bijstand, uitkeringen naar geslacht, leeftijd en regio*. Geraadpleegd via www.cbs.nl.
- CBS (2009). *Aantal uitkeringen WAO, Wajong en WAZ naar regio*. Geraadpleegd via www.cbs.nl.
- CBS (2009). *Regionale Kerncijfers Nederland*. Geraadpleegd via www.cbs.nl.
- Gemeente Ridderkerk (2008). *Nota Armoedebestrijding; het bieden van een toekomstperspectief*. Ridderkerk: gemeente Ridderkerk.
- Gruijter, M. de, Marissing, E., & Nederland, T. (2010). *Participatiebevordering in de Wmo. Participeren in drie leefdomeinen*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Kwiz (2009). *Armoedemonitor Ridderkerk 2009; een onderzoek naar de doelgroep en het beleid voor armoede in de gemeente Ridderkerk*. Groningen: Kwiz.
- Steketee, M., Mak, J., & Tierolf, B. (red.) (2010). [*Kinderen in Tel: Databoek 2010*. Ongepubliceerde absolute cijfers over kinderen in bijstandsgezinnen uit 2008]. Verwey-Jonker Instituut.
- StimulanSZ (2008). *Minimascan 2008*. Utrecht: StimulanSZ.

Bijlage 1 Wensen voor de lokale sociale agenda

Hieronder geven we een gedetailleerd overzicht van wensen voor de lokale sociale agenda, zoals die zijn genoemd door de verschillende respondenten.

De wensen van de sleutelinformanten:

- Verbeteren van de samenwerking, met name het uitwisselen van gegevens.
- Verminderen van het niet-gebruik.
- Het taboe doorbreken op armoede en sociale uitsluiting.
- Preventiemaatregelen rond de schuldenproblematiek onder jongeren.
- Het vereenvoudigen en stroomlijnen van aanvraagprocedures.
- Behoud van de bovengrens van 120% van het sociaal minimum.

De wensen van de vertegenwoordigers van de mensen met een laag inkomen:

- Meer bekendheid creëren over de plaatselijke regelingen bij de mensen die krap bij kas zitten.
- Meer overleg en afstemming tussen BAR-gemeenten (Barendrecht, Albrandswaard en Ridderkerk).
- Het instellen van een (Chip)pas, waarmee mensen met een laag inkomen in bepaalde winkels goedkoper boodschappen kunnen doen. De gemeente zou onderzoek moeten doen naar de mogelijkheden.
- Ervoor zorgen dat de mensen op een minimum goed kunnen leven, vooral ook tijdens tijden van crisis. 'Mensen met een laag inkomen goed verzorgen'.
- Goede communicatie vanuit de gemeente: '*prijst je zaken op een duidelijke manier aan*'. Misschien moet de gemeente ook nadenken over een meer ludieke manier om informatie te verspreiden. Bijvoorbeeld door middel van beeldmateriaal, zoals bij de Wmo.
- Zorgen voor zo min mogelijk administratie en het voorkomen van dubbel werk. Bijvoorbeeld door formulieren al gedeeltelijk in te vullen met informatie die al beschikbaar is.

De wensen van de ambtenaren:

- Het bereik van de regelingen vergroten.
- Meer aandacht voor de positie van kinderen en jongeren.
- Meer onderlinge samenhang/samenwerking.
- Registratiesysteem dat de organisaties kunnen raadplegen.

De wensen van de medewerkers van maatschappelijke organisaties:

- Preventieve schuldhulpverlening.
- Meer hulp/dienstverlening op maat.
- Draagvlakverbreding voor vluchtelingen.

Bijlage 2 Over het onderzoek in Ridderkerk

Het Verwey-Jonker Instituut heeft gebruik gemaakt van kwalitatieve en kwantitatieve bronnen en methoden. Wij hebben:

- Bestaand onafhankelijk onderzoek over de gemeente geanalyseerd (waaronder CBS-statistieken).
- Relevante beleidsdocumenten bestudeerd.
- Interviews gehouden met drie belangrijke spelers in de gemeente Ridderkerk op het gebied van armoede en sociale uitsluiting (sleutelinformanten).
- Interviews gehouden met drie vertegenwoordigers van de mensen met een laag inkomen in Ridderkerk. Dit waren vertegenwoordigers van de Voedselbank, de kerken en Stichting Leergeld.
- Een digitale enquête gehouden onder ambtenaren en medewerkers van maatschappelijke organisaties.

Over de enquête

Method

Aan zeven gemeenteambtenaren en acht medewerkers van maatschappelijke organisaties die betrokken zijn bij het bestrijden van armoede en sociale uitsluiting in Ridderkerk is via e-mail een uitnodiging verstuurd voor deelname aan het onderzoek naar samenwerking op dit gebied. De lijst met organisaties en e-mailadressen is door de gemeente Ridderkerk samengesteld.

Via een link in de uitnodigingsmail kwamen de geënquêteerden terecht bij een vragenlijst. De vragenlijst bestond voor de deelnemers van maatschappelijke organisaties uit 29 vragen en voor de gemeenteambtenaren uit 34 vragen. De vragenlijst kon online worden ingevuld. Als eerste werd een korte introductie gegeven op het Europese Jaar ter bestrijding van armoede en sociale uitsluiting en op de deelname van de gemeente Ridderkerk aan de Stedenestafette en het onderzoek. Hierna konden de geënquêteerden beginnen met het beantwoorden van de vragen. Aan de organisaties en gemeenteambtenaren is na tien dagen een herinnering verstuurd.

De gemeente kreeg de kans om in de enquête drie vragen naar keuze te stellen. Die vragen luiden:

1. De gemeente Ridderkerk zet ter bestrijding van armoede verschillende instrumenten in. Kunt u aangeven welke van deze instrumenten nog onvoldoende effect sorteren? (*Maximaal drie instrumenten aankruisen.*)
 Inzetten van re-integratie instrumenten

- Lokale toeslagen- en verlagingenbeleid
- Vrijlating van bepaalde inkomsten, zoals inkomsten uit bijbaantjes van schoolgaande kinderen
- Toegankelijkheid bijzondere bijstand (draagkracht, vermogen, drempelbedrag, aanvraagprocedure, controle, maximumbedragen)
- Bevorderen maatschappelijke participatie (zoals een Rotterdampas of het Sport en Cultuur Fonds)
- Collectieve ziektekostenverzekering
- Individuele verstrekkingen langdurigheidstoelage (onder de 65 jaar langer dan 5 jaar op bijstandsniveau)
- Schuldhulpverlening en kwijtscheldingen

Kunt u uw antwoord toelichten voor het volgens u belangrijkste instrument? (open vragen)

2. In de armoedenota van de gemeente Ridderkerk worden drie aandachtsgebieden genoemd voor de bestrijding van armoede en sociale uitsluiting. Kunt u vanuit de ervaringen binnen uw functie/werkveld aangeven aan welke van deze aandachtsgebieden de meeste aandacht besteed moet worden? (open vraag)

- Vergroten van het bereik en gebruik van inkomensondersteunende maatregelen
- Ondersteuning van kwetsbare groepen
- Met elkaar aanpakken (integrale aanpak en intensivering van de samenwerking)

Kunt u uw antwoord toelichten? (open vraag)

3. Kunt u aangeven op welke van de onderstaande aspecten u ondersteuning behoeft vanuit het gemeentelijke beleid? (Meerdere antwoorden mogelijk)

- Kennis uitwisselen
- Contact over individuele cases
- Het delen van de front office (loketten)
- Het delen van deskundigheid (bijv. d.m.v. detachering)
- Het delen van elkaars voorzieningen
- Gezamenlijke projecten organiseren en uitvoeren
- Anders, nl

Resultaten

In totaal hebben drie medewerkers van drie verschillende maatschappelijke organisaties (te weten: het Centrum voor Jeugd en Gezin Rijnmond, De Stromen Opmaat Groep en Stichting Vluchtelingenwerk Maasdelta, locatie Ridderkerk) en twee gemeenteambtenaren de vragenlijst ingevuld. De ambtenaren zijn werkzaam bij de afdeling Sociale zaken/Sociale dienst/afdeling Werk en Inkomen en de afdeling Onderwijs. Eén van de ambtenaren is betrokken bij de formulering van het beleid omtrent armoede en sociale uitsluiting. De ander is zijdelings betrokken vanuit een aanpalend beleidsterrein.

In de onderstaande tabel wordt een overzicht gegeven van het aantal geënquêteerden per type organisatie.

Tabel 1.1 Deelnemers aan de digitale enquête

Type organisatie	Aantal deelnemers
Gemeente	2
Professionele organisatie, voornamelijk actief op het gebied van zorg	1
Professionele organisatie, voornamelijk actief op het gebied van welzijn	1
Professionele organisatie, voornamelijk actief op het gebied van financiën	
Religieuze organisatie (bijv. een kerkelijke organisatie of moskee)	
Vrijwilligersorganisatie	1
Belangenorganisatie voor mensen met een laag inkomen	
Ander type organisatie	
Totaal aantal deelnemers	5

Colofon

Opdrachtgever/financier	Project Erop af: doen en delen! en de deelnemende gemeenten.
Auteurs	Drs. T. Nederland Drs. J. van den Toorn Drs. R. Lammerts
Omslag	Grafitall, Eindhoven
Uitgave	Verwey-Jonker Instituut Kromme Nieuwegracht 6 3512 HG Ridderkerk T 030-2300799 F 030-2300683 E secr@verwey-jonker.nl Website www.verwey-jonker.nl

De publicatie

De publicatie kan gedownload worden via de website: www.verwey-jonker.nl en www.stedenestafette.nl

ISBN 978-90-5830-438-4

© Verwey-Jonker Instituut, Utrecht 2010.

Het auteursrecht van deze publicatie berust bij het Verwey-Jonker Instituut.

Gedeeltelijke overname van teksten is toegestaan, mits daarbij de bron wordt vermeld.

The copyright of this publication rests with the Verwey-Jonker Institute.

Partial reproduction is allowed, on condition that the source is mentioned.